

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“СОЦІАЛЬНІ ТА ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ”
(для магістрів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено доктором політичних наук, професором кафедри політології МАУП М. Ф. Головатим

Затверджено на засіданні кафедри політології МАУП
(протокол № 5 від 29.01.09)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом

Головатий М. Ф. Навчальна програма дисципліни «Соціальні та політичні конфлікти» (для магістрів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – 16 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Соціальні та політичні конфлікти”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Соціальні і політичні конфлікти нині є найпоширенішим явищем у житті усіх суспільств, держав, різноманітних колективів. З одного боку, їх пояснюють як об'єктивну складову суспільного розвитку, формування колективів, взаємин між великими групами людей і окремими особистостями, а з іншого — акцентують увагу на великих загрозах для людських спільнот в ситуації, коли результати практичного розв'язання конфліктів є бажаними, очікуваними, а отже, позитивними.

Мета курсу “Соціальні та політичні конфлікти” — озброїти соціальних працівників, політологів теоретичними знаннями щодо: природи, причин та механізмів появи соціальних і політичних конфліктів; причин і особливостей розгортання (функціонування) конфліктів, поведінки людей, інших суб'єктів у соціальних і політичних конфліктах.

Програма вивчення дисципліни складається з трьох модулів. Перший модуль спрямований на висвітлення сучасних теорій конфліктів узагалі та їх класифікації. Другий модуль містить матеріали, що мають дати детальну уяву про природу, суть, особливості, предметний характер соціальних конфліктів. Третій модуль висвітлює природу, суть, особливості розгортання або можливі наслідки політичних конфліктів.

Програмою передбачено вивчення відповідного курсу у вищих навчальних закладах (рівень бакалаврату та магістратури) для підготовки працівників соціальної сфери — соціальних працівників, соціологів, теоретиків і практичних політологів, реальних громадських, політичних, державних діячів. Програма може бути використана також для організації і проведення різноманітних курсів перепідготовки, підвищення кваліфікації кадрів, особливо у формі семінарів, дискусій, ділових ігор, тренінгів тощо.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“СОЦІАЛЬНІ ТА ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	Змістовий модуль I. Соціальна природа конфліктів
2	Суть поняття “конфлікт” та соціальна природа конфліктів
3	Структурні елементи конфлікту та класифікація конфліктів
4	Змістовий модуль II. Соціальні конфлікти: суть і особливості
5	Суть поняття “соціальний конфлікт” та його основні причини
6	Класифікація соціальних конфліктів
7	Основні функції та концепції соціальних конфліктів
8	Основні фази та моделі розвитку соціальних конфліктів
9	Змістовий модуль III. Політичні конфлікти: розвиток і шляхи подолання
10	Політичний конфлікт як різновид соціального конфлікту
11	Основні джерела та суб’єкти політичних конфліктів
12	Типи політичних конфліктів
13	Особливості розвитку та шляхи розв’язання політичних конфліктів
Разом годин: 54	

ЗМІСТ
дисципліни
“СОЦІАЛЬНІ ТА ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ”

Змістовий модуль I. Соціальна природа конфліктів

Тема 1. Суть поняття “конфлікт” та соціальна природа конфліктів

За багатьох визначень поняття “конфлікт” найоптимальнішим є таке: “конфлікт” (від лат. conflictus — зіткнення) — суперечність між інтересами, що призводить до зіткнення між людьми, групами людей, організаціями, державами тощо.

Мета будь-якого конфлікту — завдати шкоди, а то й поразки протилежній стороні. Вивчає проблему конфліктів, шляхів, засобів, методів, механізмів їх розв'язання наука конфліктологія.

Соціальна природа конфліктів обумовлена нерівністю людей, їх різними можливостями: матеріальними, майновими, економічними (Н. Макіавеллі, французький матеріаліст XVII ст., марксизм); претензіями на владу (М. Грушевський, Ф. Ніцше, Д. Донцов); різницею в “пасіонарних зарядах” (А. Гумільов); розбіжністю таких пріоритетів, як традиції, вірування, морально-правові норми (Е. Тейлор, Дж. Фрезер, Б. Девідсон та ін.)

За визначенням Ф. Тейлора, можливість конфліктів є там, де: а) існує залежність однієї людини від іншої; б) збільшується спеціалізація та розподіл організацій на різні підрозділи; в) існує проблема розподілу функцій між людьми і групами людей; г) існує неправильна управлінська діяльність. Американська школа бачення конфлікту асоціює його з агресією, суперечками, війнами. Європейська “школа людських стосунків” вважає, що конфлікт — результат неефективної діяльності різних організацій та проблем управління.

Конфлікт: ролей, бажань, норм поведінки.

Література [1; 3; 4; 6–9; 11; 19; 23; 32]

Тема 2. Структурні елементи конфлікту та класифікація конфліктів

Причини виникнення конфліктів (за І. Р. Лінкольном): інформаційний, структурний, ціннісний, поведінковий фактори, фактор стосунків тощо. Різні рівні прояву конфліктів: емоційний, когнітивний, поведінковий, регулятивний, комунікативний.

Пізнавальний, вольовий, емоційний, мотиваційний компоненти у структурі конфлікту (за Г. В. Пономарьовим).

Структура конфлікту за моделлю: конфліктна ситуація, інцидент, конфлікт (за М. І. Пірен).

Основні складові конфлікту: а) конфліктуючі сторони (окремі особи, групи, великі соціуми — держави); б) зона розбіжностей між конфліктуючими сторонами (предмет, факт, проблема і т. ін.); в) уявлення про ситуацію (як правило, суб'єктивоване, індивідуалізоване, а тому бачення суті конфлікту — часто абсолютно протилежне); г) мотиви (також індивідуалізовані і часто протилежні у силу багатьох причин і обставин); д) дії учасників конфлікту.

У конфлікті завжди виділяють суб'єктивні і об'єктивні фактори, що спонукають людей, рухають їх діями у конфлікті.

Класифікація конфліктів за масштабами, джерелом, змістом, значущістю, типом розв'язання, формою прояву.

Конфлікти: соціальні, політичні, економічні, насильницькі і ненасильницькі; вертикальні і горизонтальні; відкриті і приховані; внутрішньоособистісні, міжособистісні, міжгрупові.

Залежно від конфлікуючих суб'єктів конфлікти поділяють на особистісні, міжособистісні, індивідуально-групові, групові, корпоративні, міжколективні, міжпартійні, класові, міжетнічні, міжрегіональні, соціально-інституційні, міждержавні, глобальні тощо.

Література [1; 2; 5; 7; 8; 10; 11; 15–17; 19; 23–25; 29]

Змістовий модуль II. Соціальні конфлікти: суть і особливості

Тема 3. Суть поняття “соціальний конфлікт” та його основні причини

За В. П. Андрущенком соціальний конфлікт — це зіткнення протилежних суспільних груп, особистостей, інститутів, інтересів, поглядів, прагнень; розлад, розрада, незгода, чвара, суперечка, що загрожує тяжкими соціальними наслідками; за М. Ф. Головатим та О. В. Антонюком — це процес визрівання, здійснення і подолання взаємних суперечностей, протидій, боротьби людей, їх груп і соціальних інститутів.

Конфлікт соціальний як: а) завершальна ланка механізму розв'язання суперечностей в системі суспільних відносин; б) не відхилення від норм, а норма взаємовідносин людей у соціумі, форма відновлення (і заміни) пріоритетів системи інтересів, потреб, суспільних відносин.

Основна причина появи і існування соціальних конфліктів (їх джерело) — розбіжність соціальних та індивідуальних інтересів індивідів, соціальних спільностей та інститутів. Ці розбіжності виявляються в усіх сферах людського життя: економічній, суспільно-політичній, духовній, культурно-побутовій.

Залежно від того, наскільки люди усвідомлюють суть протилежностей, що мають місце між ними (за Е. Гіденсом), соціальні суперечності стають (або ні) конфліктами.

За П. Сорокіним більшість соціальних конфліктів, що спричиняли соціальні революції, мали місце тоді, коли більшість населення позбавлялося базових інстинктів і соціальних потреб.

Основні причини соціальних конфліктів — майнові, економічні, особистісні інтереси людей.

Література [5–7; 9; 10; 12; 17; 20; 31–33]

Тема 4. Класифікація соціальних конфліктів

Класифікація соціальних конфліктів здійснюється залежно від складу суб'єктів, кількості сторін, рівня насильства, ступеня гостроти, динаміки. Конфлікти соціальні поділяють так: а) антагоністичні і неантагоністичні; б) основні і неосновні; в) реалістичні і умовні; г) закриті і відкриті.

За М. Дойч (США) соціальні конфлікти поділяють на шість типів: зіткнення інтересів є об'єктивним і від людей фактично не залежить; такі, що залежать від випадкових обставин, які не завжди усвідомлюються їх учасниками; такі, причини яких сприймаються конфліктуючими сторонами лише побічно; конфлікт, що стосується інших суб'єктів або розгортається з інших причин; конфлікт, який за об'єктивними причинами мав би бути, але ще не актуалізувався; конфлікт, що виникає внаслідок хибних уявлень або непорозумінь.

Основна типологізація соціальних конфліктів (за О. І. Бондарчук, М. І. Пірен, М. Ф. Головатим): а) внутрішньоособистісні (причини появи, розвитку, захист, розв'язання); б) міжособистісні (активна протидія один одному) — причини появи: матеріальні, економічні, соціально-політичні, морально-духовні тощо; в) сімейні; г) внутрішньогрупові (причини виникнення, види, розвиток, розв'язання — Л. І. Уманський, М. М. Обозов, А. В. Петровський); д) міжгрупові; е) міжетнічні; ж) міжконфесійні.

Література [5–7; 9–11; 17; 21; 27; 28; 32]

Тема 5. Основні функції та концепції соціальних конфліктів

Основні функції соціальних конфліктів (за В. П. Андрущенком): а) функція “вихлопного клапана”, сполучного механізму стимулятора і рушійної сили суспільно-історичних змін, відтворення соціальної рівноваги, гарантія розвитку суспільства шляхом впливу інтересів, переоцінки цінностей; б) загроза дезінте-

грації суспільства, дестабілізації влади, порушення соціальної справедливості, перерозподілу власності і т. ін.; в) порушення соціальної стабільності з одночасною стимуляцією соціокультурної динаміки, знищення цінностей з одночасним звільненням “поля” для нової творчої діяльності.

Основні концепції соціальних конфліктів:

- загальносоціологічні (“великі” соціологічні теорії);
- теорії середнього рівня;
- спеціальні теорії.

Загальносоціологічні теорії соціального конфлікту (визнання соціальних конфліктів нормою соціального життя). Тут виокремлюють: а) діалектичну теорію конфлікту К. Маркса, Р. Дарендорфа; б) функціоналістську теорію конфлікту (Г. Зіммель, Л. Козер); в) синтезовані теорії соціальних конфліктів (що об’єднують положення двох перших концепцій).

Теорії середнього рівня. Їх автори зосереджуються на поясненні не самого соціального життя, а власне конфлікту як своєрідного соціального явища (К. Бейлі, Е. Гіденс, А. Рапорт).

Спеціальні соціальні теорії (конкретні типи конфліктів: міжкласові, етнічні, політичні, індивідуально-групові, сімейні, міжособистісні тощо).

Література [5–8; 13; 16–18; 25; 28; 32]

Тема 6. Основні фази та моделі розвитку соціальних конфліктів

Зовнішні і внутрішні передумови зародження і появи конфлікту.

Основні фази конфлікту (за Г. Ложкіним і Н. Пов’якель): а) виникнення конфліктної ситуації (відносно стійка невідповідність намірів людини, групи стосовно існуючих норм, стану справ і т. ін.); б) усвідомлення суб’єктами конфлікту, конфліктної ситуації, що складається (склалася); в) інцидент (поштовх) для початку конфлікту; г) ескалація конфлікту; д) розв’язання конфлікту. Названі фази можуть бути різними за часовим виміром і формою розвитку. Моделі розвитку соціальних конфліктів є різного ґатунку: упередження конфліктів; профілактика конфліктів; загострення (протистояння); залучення до розв’язання конфлікту посередників (третьої сторони); поступове затухання конфлікту. Г. В. Щокін виділяє такі основні способи запобігання

конфліктам: підпорядкування особистих, групових і колективних інтересів загальнонародним; саморегуляція, вдосконалення стилю спілкування, спільної діяльності.

Література [4; 6; 7; 9; 15; 16; 19; 25; 28; 32; 33]

Змістовий модуль III. Політичні конфлікти: розвиток і шляхи подолання

Тема 7. Політичний конфлікт як різновид соціального конфлікту

Конфлікт політичний (за А. Анцуповим, А. Шипільовим) — вид соціального конфлікту, що має місце у сфері суспільних відносин і пов'язаний з проблемами збереження або послаблення (повалення) існуючої влади, її зміцнення або підриву.

Конфлікт політичний як теоретична і практична боротьба суб'єктів політичного процесу.

За М. Головатим конфлікт політичний — це надмірне заострення взаємодії сторін у політиці або їх зіткнення, пов'язане з відмінностями їх становища у суспільстві.

Найважливіші складові політичних конфліктів: сторони, що конфліктують; зона розбіжностей між конфліктуючими сторонами; мотиви конфлікту; дії.

Політичні конфлікти як засіб врегулювання суспільних відносин (К. Боулдінг, Е. Дюркгейм, Р. Дарендорф, Ю. Запрудський, Л. Козер, Р. Макк, В. Овчиннікова, В. Парето, Т. Парсонс, Дж. Рекс, А. Романюк, Р. Снайдер, Д. Ольшанський, К. Гаджієв та ін.).

Література [7; 9; 11–13; 15; 16; 19; 25; 28; 32; 33]

Тема 8. Основні джерела та суб'єкти політичних конфліктів

Політичні конфлікти як природне суспільне явище, а не показник деградації суспільства.

Джерелами політичних конфліктів є реальні суперечності, що існують у суспільстві: а) суперечності, що сформувалися у результаті соціально-економічного і матеріально-побутового становища людей; б) неприйняття політики тих людей, що реально мають владу.

Усвідомлення суб'єктом конфлікту суперечностей.

Конкуренція, суперництво, антагонізм, ворожість у сферах економіки, політики, політичних інтересів як джерела політичних конфліктів.

Політичні конфлікти і влада, владні інтереси.

Суб'єкти політичних конфліктів: індивіди, малі та великі групи, формально організовані в соціальні (політичні, економічні) структури тощо, об'єднання, що виникли на неформальній основі (групи інтересів, групи тиску, кримінальні групи), громадські організації, політичні об'єднання, партії тощо.

Розмежування політичних конфліктів за суб'єктивним і об'єктивним принципами.

Література [1; 3; 4; 12; 15; 17; 19; 23; 29; 32]

Тема 9. Типи політичних конфліктів

Три основних типи політичних конфліктів: конфлікт інтересів; конфлікт цінностей; конфлікт ідентифікації.

Залежно від кількості учасників виокремлюють двосторонні (двоскладові), багатосторонні (багатоскладові) політичні конфлікти.

Антагоністичні, неантагоністичні, явні, приховані (латентні) політичні конфлікти.

За рівнем розгортання розрізняють внутрішньоособистісні, міжособові, індивідуально-групові, внутрішньогрупові, міжгрупові, організаційні, класові, міжнаціональні, міждержавні, міжобщинні, релігійні, демографічні конфлікти.

Великомасштабні політичні (соціально-політичні) конфлікти: революція і контрреволюція, протиборство між державами і союзами держав, війни, партизанські рухи.

Література [3; 4; 12; 15; 17–19; 22; 23; 29 ;32]

Тема 10. Особливості розвитку та шляхи розв'язання політичних конфліктів

Основні етапи розвитку політичних конфліктів: передконфліктна ситуація, власне конфлікт (інцидент), ескалація конфлікту (коли відбуваються певні його акти), кульмінація (найбільше загострення конфлікту), завершення конфлікту.

Розкриття суті політичних конфліктів: гласно — через пресу, інші засоби масової інформації, мітинги, зібрання, засідання парламенту (для суспільств демократичних) і негласно — таємно, коаліційно, на рівні групи.

Два основних способи розв'язання політичного конфлікту — силовий і переговорний. Форми силових зіткнень.

Технології переговорного процесу (позиційний торг).

Література [1; 3; 8; 11; 14; 17; 19; 22–24; 26; 29]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Конфлікт як соціальне явище.
2. Соціальна природа конфліктів очима політологів: історичний контекст.
3. Соціальні причини виникнення конфліктів.
4. Основні структурні елементи конфліктів та їх класифікація.
5. Особливості прояву суб'єктивних та об'єктивних факторів конфлікту.
6. Класифікація конфліктів.
7. Соціальний конфлікт: суть і специфічні ознаки.
8. Джерела соціальних конфліктів у суспільстві.
9. Класифікація та типи соціальних конфліктів.
10. Основні функції та концепції соціальних конфліктів.
11. Теорії соціальних конфліктів та їх відмінності.
12. Особливості та моделі розвитку соціальних конфліктів.
13. Політичний конфлікт: суть і специфічні ознаки.
14. Політичні конфлікти як засіб врегулювання соціальних відносин.
15. Джерела та суб'єкти політичних конфліктів.
16. Політичні конфлікти як засіб боротьби за владу.
17. Типологізація політичних конфліктів.
18. Особливості розвитку та розв'язання політичних конфліктів.
19. Теоретичні основи "конфліктної моделі суспільства".
20. Суспільна злагода та конфліктогенні фактори сучасного суспільного розвитку.
21. Політичні конфлікти та політичні кризи під час демократичної трансформації політичної системи.
22. Шляхи виходу з політичної кризи як проблема політичної конфліктології.
23. Причини виникнення та характеристики інституційних конфліктів.
24. Особливості міждержавних політичних конфліктів: юридичний та політологічний аспекти.
25. Політичні передумови, генезис та сутність міжнаціональних конфліктів.
26. Проблема управління соціальними конфліктами.
27. Методики розв'язання політичних конфліктів на різних стадіях розвитку.

28. Війна як наслідок етнополітичного конфлікту.
29. Шляхи подолання соціальних криз.
30. Основні шляхи досягнення національної та соціальної згоди в сучасному українському суспільстві.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Сутність конфлікту: теоретичне визначення і місце у соціальних відносинах.
2. Причини появи і існування конфліктів: соціальний і політичний аспекти.
3. Особливості виникнення конфліктів у суспільстві.
4. Класифікаційні ознаки і типологізація конфліктів.
5. Особливості зародження соціальних конфліктів.
6. Джерела існування та типи соціальних конфліктів.
7. Основні функції соціальних конфліктів та їх практичний прояв.
8. Сучасні теорії соціальних конфліктів.
9. Поява, розвиток та форми розв'язання соціальних конфліктів.
10. Сутність та особливості соціальних конфліктів.
11. Соціальні конфлікти і владні відносини.
12. Основні джерела та суб'єкти соціальних конфліктів.
13. Сучасні класифікації політичних конфліктів.
14. Технології розв'язання соціальних конфліктів.
15. Політичний конфлікт як форма взаємовідносин між особами, партіями, політичними та соціальними групами, державами з приводу влади.
16. Співвідношення понять "соціальний конфлікт" і "політичний конфлікт".
17. Політичні інтереси і суперечності як об'єктивні та суб'єктивні передумови виникнення конфліктів.
18. Форми, моделі, типи і функції політичного конфлікту, його динаміка.
19. Структура, суб'єкт-об'єктні характеристики політичного конфлікту.
20. Конституційні основи та правові норми врегулювання конфліктних ситуацій.
21. Методологія дослідження політичних конфліктів.
22. Внутрішньосистемні політичні конфлікти: інституційний та психологічний аспекти.
23. Особливості розвитку внутрішніх політичних конфліктів.

24. Функціонування вводу та виводу політичної системи в умовах конфлікту.
25. Міжсистемні політичні конфлікти та їх особливості.
26. Типологія міжсистемних політичних конфліктів.
27. Специфіка методик розв'язання політичних конфліктів у міжсистемному політичному просторі.
28. Методологічні засади та принципи розв'язання політичних конфліктів.
29. Особливості міждержавних політичних конфліктів.
30. Основні методи та принципи розв'язання міждержавних політичних конфліктів, їх характеристика.
31. Типологія конфліктів за Р. Далем.
32. Методика дослідження політичного конфлікту: основні етапи, їх характеристика.
33. Компроміс і консенсус як засоби розв'язання соціальних конфліктів.
34. Сутність демократичного контролю над конфліктними ситуаціями, його процедури.
35. Використання методик розв'язання соціальних конфліктів на різних етапах розвитку.
36. Роль політико-правової культури у виробленні стратегії розв'язання соціальних конфліктів.
37. Переговорний процес, його основні принципи.
38. Політична криза: сутність та причини виникнення.
39. Внутрішньополітична криза, етапи її розвитку та прояв.
40. Форми політичної кризи, шляхи виходу з кризового стану.
41. Політичні конфлікти та політичні кризи при переході від тоталітарного до демократичного політичного режиму.
42. Способи виходу з кризового стану, їх специфіка.
43. Конфлікти в етнічному середовищі та їх особливості.
44. Зміст, спрямованість та взаємозалежність етнополітичних і політико-релігійних конфліктів.
45. Консенсуальні процедури та методики розв'язання конфліктів.
46. Сутність суспільного консенсусу.
47. Умови досягнення суспільно-політичного консенсусу.
48. Консенсус як універсальний принцип демократії.
49. Механізми формування демократичного консенсусу в умовах перехідного суспільства.

50. Стадії розвитку політичного конфлікту. Формування сторін.
51. Проблема насильства та ненасильницької боротьби в суспільному житті.
52. Ідея ненасилья у вітчизняній та зарубіжній соціально-політичній і філософській думці та суспільній практиці.
53. Ненасильницькі засоби впливу та примусу у практиці світової політики.
54. Приклади наукових підходів до стадіального розвитку конфлікту.
55. Міжнародні політичні організації та їх конструктивно-функціональна роль у врегулюванні зовнішніх політичних конфліктів.
56. Основні шляхи і засоби досягнення та дотримання національної й соціальної злагоди у сучасному українському суспільстві.
57. Миротворча діяльність української держави
58. Соціально-політичні конфлікти та модернізація.
59. Система “безконфліктної” внутрішньої модернізації.
60. Поліваріантність оцінювання результатів будь-якого соціального конфлікту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Андреев В. И. Конфликтология: искусство спора, ведения переговоров, разрешения конфликтов.
2. Анцупов А. Я. Социально-психологические проблемы предупреждения и разрешения межличностных конфликтов офицеров. — М., 1992.
3. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Словарь конфликтолога. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2006.
4. Бандурка А. М., Друзь В. А. Конфликтология. — Харьков, 1997.
5. Бердяев Н. Философия неравенства. — Париж, 1990.
6. Бородкин Ф. М., Коряк Н. М. Внимание: конфликт. — Новосибирск, 1989.
7. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота: термінол.-понятійний слов. / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасик. — К.: МАУП, 2005.
8. Головатий М. Ф. Політична психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. — К.: МАУП, 2006.

9. Громова О. Н. Конфликтология. — М., 1993.
10. Донченко Е. А., Титаренко Т. М. Личность, конфликт, гармония. — К., 1987.
11. Дмитриев А. В. Конфликтология. — М., 2000.
12. Здравомыслов А. Г. Социология конфликта. — М., 1996.
13. Зигерт В., Лант Л. Руководить без конфликтов: Пер. с нем. — М., 1990.
14. Зимичев А. Психология политической борьбы. — К., 1992.
15. Киганова И. М. Конфликт: за и против. — М., 1978.
16. Конфликтология / Под ред. А. С. Кармина. — СПб.: Лань, 1999.
17. Кричевский Р. Л. Если Вы руководитель. — М., 1993.
18. Ложкин Г. В., Повякель Н. И. Практическая психология конфликта: Учеб. пособие. — К., 2000.
19. Маецкий З. Социальные конфликты. — М., 1974.
20. Майерс Д. Социальная психология. — СПб., 1997.
21. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений. — К., 1990.
22. Обозов Н. Н., Щекин Г. В. Психология работы с людьми: Учеб. пособие. — 5-е изд., стереотип. — К., 1999.
23. Олейник А. Н. Основы конфликтологии. Психологические средства деятельности сотрудников внутренних дел в ситуации конфликтов. — М., 1992.
24. Ольшанский Д. Политическая психология. — СПб.: Питер, 2002.
25. Пирен М. І. Конфліктологія: Підручник. — К.: МАУП, 2003.
26. Політологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. — К.: МАУП, 2005.
27. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К., 1997.
28. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П. П. Горноста, Т. М. Титаренко. — К., 2001.
29. Семенченко В. А. Психологія особистості. — К., 2001.
30. Скотт Дж Г. Способы разрешения конфликтов. — К., 1991.
31. Соціальна філософія: Короткий енциклопедичний словник / Заг. ред. і укл.: В. П. Андрущенко, М. І. Горлач. — К.; Харків: ВМП "Рубікон", 1997.
32. Шейнов В. П. Конфликты в нашей жизни и их разрешение. — Минск, 1997.
33. Шепель В. М. Настольная книга бизнесмена и менеджера. Управленческая гуманитарология. — М., 1992.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни	
“Соціальні та політичні конфлікти”.....	4
Зміст дисципліни	
“Соціальні та політичні конфлікти”.....	4
Теми контрольних робіт	11
Питання для самоконтролю	12
Список літератури	14

Відповідальний за випуск А. Д. Вегеренко
Редактор С. Г. Рогузько
Комп’ютерне верстання А. А. Кучерук

Зам. № ВКЦ-4612

Формат 60×84/16. Папір офсетний.

Друк ротативний трафаретний.

Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008